

શ્રી

રમા રણજીત નાટકનાં ગાયનો.

ભારણી આર્ય સુબોધ નાટક મંડળી માટે.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

મૂળજી આશારામ ઓજા.

આવૃત્તિ પહેલી.

[અંથ સ્વામિત્વના સર્વ હક છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તાએ
૨૭૨૨ નોંધાવી સ્વાધીન રાખ્યા છે. માટે તેમની
રજા સિવાય કોઈએ છપાવવું કે બજાવવું નહીં.]

અમદાવાદમાં

પથથર કુવે અમદાવાદ યુનાઇટેડ પ્રિન્ટિંગ અને બનરસ
એજન્સી કંપની “ લિમિટેડ ” ના પ્રેસમાં,
રણછોડલાલ ગંગારામે છાપ્યો.

સંવત ૧૯૫૪.

ઈ. સ. ૧૯૦૩.

કિંમત બે આના.

“રમા રણુજીત નાટક”નાં પાત્રોની ટુંક હકીકત.

૬૬૪

રત્નસિંહ—રત્નપુરના મહારાજ, તેમનો નાનો ભાઈ દાઢસિંહ સેનાપતિ હતો, તે પોતાની સ્ત્રી અસ્યાના સમજાવવાથી લશ્કરને ફેરવી પોતાના હાથમાં લઈ રત્નસિંહ મહારાજના સરદારોને કદ કરી મુખ્ય સરદાર પ્રતાપસિંહનું ખુન કરે છે; તથા રત્નસિંહ મહારાજને પદમ્પટ કરી ભરતવનમાં મોકલી દે છે. ત્યાં તેઓ વાનપ્રસ્થ આશ્રમમાં રહી દિવસો ગુજરે છે અને દાઢસિંહ રત્નપુરનો રાજા થાય છે.

રમા—રત્નસિંહની પુત્રી, તેની સખી શોભના દાઢસિંહની પુત્રી હતાં તે બંને વચ્ચે સગી બેનો જોવો સાચો પ્રેમ હતો, તેથી દાઢસિંહે રમાને રત્નસિંહની સાથે ભરતવનમાં ન મોકલતાં થોડા દિવસ માટે શોભના પાસે રહેવા દીધી હતી. દરમ્યાન દાઢસિંહના દરબારમાં પહેલવાન છોટમ અને રણુજીત વચ્ચે મધ્ય કુસ્તી થાય છે, તેમાં રણુજીત વિજય મેળવે છે. પરંતુ રણુજીત શત્રુનો પુત્ર હોવાથી દાઢસિંહની તેનાપર વધારે ઈતરાજ થાય છે; તે મધ્યયુધના સમયથીજ રમા અને રણુજીત વચ્ચે પ્રેમ બંધાય છે. દાઢસિંહ રમાને શોભનાથી જૂદી પાડવા ઘણો પ્રયત્ન કરે છે, પરંતુ શોભના એક ઘડી પણ તેનાથી છૂટી રહેતી નથી; અને પ્રપંચથી દાઢસિંહ

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૬૬૪

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રમી. રણજીત બાઈ ૨૬૦૧

૨૧૨૧૦૧

વિષય

૬-૨-૪

રમાને રાજદ્રોહી ઠરાવી દેશનિકાલ કરે છે; તેથી શોભના અને રમા વેશ બદલો કરી જંગલી નામના વિશ્વાસુ હઝૂરી સાથે છુપી ખીતે ભરતવનમાં નાશી જાય છે અને ત્યાં ભરવાડનો ધંધો અખત્યાર કરી પુરૂષ વેશે જંગલમાંજ રહે છે. છેવટ ત્યાંજ રમા રણજીત બનેનો મેળાપ થાય છે.

રણજીત —સરદાર પ્રતાપસિંહનો પુત્ર તેને રમા સાથે સાચો પ્રેમ બંધાયો હતો, તેથી જંગલમાં ગયા પછી તે ઝાડેઝાડે રમાની સ્તુતિનાં કવિતાઓ લખી લટકાવતો અને પાંદડે પાંદડે રમાનું નામ લખી દિવસો ગુળરતો; તે વાતની રમાને ખબર પડતાં તે તેને પુરૂષના વેશમાં આવી મળે છે; અને વારંવાર તેના પ્રેમની કસોટી કરી તેના મનનું શાંતવન કરે છે. છેવટ રત્નસિંહ મહારાજને મળી રમા પોતાનું ખરૂં સ્વરૂપ જાહેર કરે છે, તેથી રત્નસિંહ મહારાજ વાણી ખુશીથી રણજીત સાથે રમાનો હસ્તમેળાપ કરી આપે છે.

દાજીસિંહ —રાજા થયા પછી તે અન્યાય કરે છે અને પ્રજા ઉપર જુલમ ગુજારે છે. અનેક પ્રકારના નવા નવા કરો નાંખી પ્રજાને નિર્ધન કરી તેનું વિત ચૂસવા માંડે છે, તેથી પ્રજાજનો અને સરદારો ઉસ્કેરાધને બળવો કરે છે અને દાજીસિંહને પદબ્રષ્ટ કરી રત્નસિંહ મહારાજની આજ્ઞા વર્તીવે છે. દાજીસિંહ ત્યાંથી નાશી રખડતો રઝળતો મહા દુઃખી થઈ અંતે ભરતવનમાં આવે છે, ત્યાં રત્નસિંહ

મહારાજ પાસે ક્ષમા માગે છે અને પોતાના પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરવા લાંજ રહે છે.

હઠીસિંહ—પોતાના બાઈ રણજીતના સહયુજોની હમેશા દયા કરતો, છોટમને પણ તેણેજ ઉસ્કેરી રણજીત સાથે કુસ્તી કરાવી તેનું કાટકું કાઢવાનો ઉપાય ક્યો હતો, પરંતુ તેમાં રણજીતનો વિનય થવાથી નિરાશ થઈ છેવટ તેણે રણજીતના ઘરને આગ લગાડવાનો નિશ્ચય ક્યો, પણ તે વાત હીરા નાગના જૂના અને વૃદ્ધ નિમકલ-લાલ નોકર મારફત રણજીતના જાણવામાં આવતાં તે હીરાને લઈ જંગલમાં નાશી ગયો. બીજી તરફ રમા અને શોભના પણ છુપી રીતે નાશી ગયાં હતાં, તે વિષે દાજીસિંહને એમ શક ગયો કે ‘રણજીત રમાને ફોસલાવી નશાડી લઈ ગયો હશે.’ તેથી તેના મોટા બાઈ હઠીસિંહપર નારાજ થઈ તેનો ગરાસ કળંગે કરી તેને રણજીતની શોધ કરવા મોકલે છે. દરમ્યાન જંગલમાં એક પ્રસંગે હઠીસિંહ સિંહણ તથા સાપના પંખમાં ફસાય છે, લાં રણજીત અચાનક આવી સિંહણ તથા સાપને મારી પોતાના મોટા બાઈનો જીવ બચાવે છે. અને બાઈઓ ખરા પ્રેમથી પરસ્પર ભેટ છે ને હઠીસિંહ પોતાના અપરાધોની રણજીત પાસે ક્ષમા માગે છે.

રણધીર—દાજીસિંહને પદબ્રહ્મ કર્યા પછી રત્નસિંહ મહારાજની શોધમાં ભરતવન તરફ આવે છે, દરમ્યાન તેનો શોભના સાથે

પ્રેમ બધાય છે અને તે જોડું પણ છેલ્લે રત્નસિંહ મહારાજના સાથથી જોડાય છે.

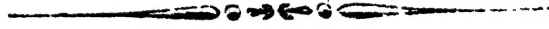
જંગલી—જ્યારે રમા અને શોભના નાશી છુટયાં ત્યારે એક નિમકહલાલ ગમતી નોકર તરીકે તે વનમાં તેમની સાથે આવ્યો હતો. તે જંગલમાં એક જના નામે ભોળી ભરવાડશુ સાથે પ્રેમ બાંધે છે, અને તે જોડું પણ અતે મળે છે.

મીણી—એ પોતાના રૂપનું અભિમાન ધરનારી એક છટેલી ભરવાડશુ હતી, તેના પર નાંજ નામનો ભરવાડ આશક થાય છે, પણ મીણી હમેશાં તેનો તિરસ્કાર કરી પુરૂષના વેશમાં તેજ જંગલમાં રહેતી રમા પર આશક થાય છે, રમા યુક્તિ અને સમજૂતીથી મીણીને નાંજ સાથે પરણાવે છે.

રૂખડ ને ભગો—એ બંને ભલા દિલના ભરવાડ હતા, જ્યારે રમા ને શોભના વેશ બદલી ભરવાડનો ધંધો કરતી ત્યારે આ બંનેને પોતાના સાથી તરીકે નોકર રાખ્યા હતા. તેમાંનો ભગો જનાં પર આશક થયો હતો, પણ તેના હરીફ જંગલીએ તેની મશ્કરી કરી તથા ધમકાવીને તેમ કરતાં અટકાવ્યો હતો.

રત્નસિંહ—મહારાજ ભરતવનમાં જ્યાં સાધુ જેવી હંદગી ગુમ્ફરતા હતા, ત્યાં છેવટ સૌ ભેળાં થઈ જાય છે; ને ત્યારે પ્રેમી દંપતિ (રમા રણુજીત, શોભના રણુધીર, નાંજે મીણી અને જંગલી

જનનાં)નો હાથ તે દયાળુ મહારાજ મેળવી આપે છે. દરમ્યાન દાણસિંહ પણ લાંબા આવી મારી મારે છે. અને તેજ વનમાં અંતર્યેત પોતાના પાપનો પશ્ચાતાપ કરતો રહે છે. સૌની પ્રીતિ અને આગ્રહથી મહારાજ રત્નસિંહ પાછા રત્નપુરમાં આવે છે અને “રમા રણુજીત”ને પોતાના વારસ ઠરાવી રાજગાદી સોંપે છે.

રમા રણજીત નાટકનાં મુખ્ય પાત્રો.

- રત્નસિંહ.....રત્નપુરના મહારાજા.
પદ્માવતી.....તેની રાણી અને રમાની જાનતા.
રમા.....તેની પુત્રી.
દાજીસિંહ.....રત્નસિંહનો નાનો ભાઈ અને સેનાપતિ.
અસૂયા.....તેની સ્ત્રી.
શોભના.....તેની પુત્રી અને રમાની સખી.
પ્રતાપસિંહ.....રત્નસિંહનો નિમકહલાલ સરદાર.
હઠીસિંહ.....તેનો મોટો પુત્ર અને રણજીતનો
ઝોરમાન ભાઈ.
રણજીત.....સરદાર પ્રતાપસિંહનો વચ્ચેટ પુત્ર.
રણધીર.....રણજીતનો નાનો સહોદર ભાઈ.
હીરો.....પ્રતાપસિંહનો નિમકહલાલ વૃદ્ધ નોકર.
છોટમ.....એક પ્રખ્યાત તાલિમખાજ-પહેલવાન
(મલ્લ).
જંગલી.....મહારાજા રત્નસિંહનો રમૂજ હઝૂરી.
માવજી.....રાજાનો પાસવાન (ખવાસ).

રૂખડ. }
 નાંખે. } બરવાડો (જંગલના રહેનારા.)
 ભગે. }

જનાં. }
 મીણી. } બરવાડણો.

ઉદાસી એક આવો.

પ્રજાજન, નાયકાઓ, પ્રધાન, સેનાપતિ, દાસ, દાસિયો વગેરે.

॥ ॐ तत्सत्परमात्मने नमः ॥

श्री

रमा रणजीत नाटकना गायनो.

१

रंग भूमि रूपा जमना नायक,
तुज प्रात, शुभ भति, धरी करे विनम्रति,
लघु रंग भूमि आ दीपावो सहायक—रंग.
छाँवाँ सौ तान पात्रो गुरुशि अनी नियरे,
धरी धरी कृतिनम भरे अवतरे,
शुं थाय ते तुजपद लायक— रंग.
धृति क्षमा सत्यधी श्री विद्या विनय,
नयनय स्वरूप सुनयन यत्न करे हूँ,
जाली छरे तुने यश दायक— रंग.
काव्य छंद जेद रसरूप न जालुं लवहुँ,
वाध गुरु तज्या प्रीय प्रसाद वडे,
भाउं तुज गुण अर्घ गायक— रंग.

२

रसोका रसीमाने रंगे रंगवारै, शिख आहुं आहुंरै,
सुखभां नहीँ कहि छसकाहुं, संकट समये नहीँ जरा अकण्ठवुरै—
रसीका.

નવલ નવલ લીલાવટે, કરવો નિજવશ નાથ,
 મંદ હાસ્યથી મન હરી, વસવું નિપદિન સાથ,
 કર્મ વચન મન તણે ન બૂઝવો પ્રકાર,
 સજવા શરીરે સખી. શોળે શણગાર,
 મધુર વચન માન રતિ, વશ થશે એ તણુથી પતિ,
 મધુપન શું ચહે માલતી, તારે પણ માલતી મધુકરની પાસે થઈ
 જાવુંરે—રસીક.

કટી લયકતી સિંહસગ, હંસ ગતિ સમ ચાલ,
 વક્ર દ્રષ્ટી જે નયનની, કસ્તુરી નિમ્મક કપાળ,
 કહેની આ પામમાંથી, કેમ છુટે કંથ,
 અંથ ગુંથે ગુણનો ગુણી, પેષે જે આ પંથ.
 આવી કળાઓ જે નહીં જાણે,
 રૂપ છતાં સુખ તે કેમ માણે,
 મદ ભલે અંતરમાં આણે,
 સાચો વસીકરણનો આ મંત્ર છે રે, સાધી તે હરખાવુંરે—
 રસીકા.

વિધિના લખ્યા લેખ જનનારી,
 કેમ ફરે એ, કેમ ટળે એ, નહીં મટે ભાવિ જે થનારી—વિધિ.
 તમે બધાં બહુ એ વિચારી, જોડી જોશે પિતા પણ સારી,
 કરમે લખ્યું જે, નકી થશે તે, લાખ વાતે નહીં ફરનારી—વિધિ.

શું નિરમળ જળની તક્તવડીમાં, ઉઠ્યો આજ તરંગ;—શું
 રતુ બદલે છે રંગ વિવિધ પણ રમા ન બદલે રંગ,
 રમા શોભના વચ્ચે બાંધી, દોરી પ્રેમની સાવ સળંગ.
 તોડી તે નદી તુટે માછ, યશો ન આશા ભંગ,
 સોનું શું કદિ થયાનું સ્થામ, વદો શું આમ (૨)
 તન જૂદાં પણ નથી જીવ જૂદા, બેનો એક હમંગ—શું નિરમળ.

બેનો જનશો જમારે. પતિ ઘેર પરણી સ્વામિના હુતાસમાં.
 જ્યાં લુપ્તવણી, ભૂતાવે ભલી ભાતે પાડી વિલાસમાં.
 દીંગણા દીંગણી રમતાં જેવી, બહુ રમતું જ્નેશો સાં તેવી;
 સંસાર સાર સગળે એવી— બેનો.
 સ્વામિ સહીયર સર્વે વિસરાવે, પીયરીયાં પણ યાદ ન આવે.
 પતિ પ્રેમ સરીતામાં નવરવે— બેનો.

મન મહેલે પીયુને હુંતો દમ્પશ ઉતારો.
 વૃતિ દાસીઓ પ્રેરીશ, સામે હનરો.
 પછી થઈશ હું હાજર પોતે, સજી દિવ્ય શણગાર જે.
 રહી હાજમાં હાવ ભાવથી, બાંધીશ પ્રીતી તારને;
 સતી તણો આ ઉપાય સારો, કંથ ભેટશે કર મહી મારો,
 પછી હું અરપીશ પુષ્પીત હારો— મન મહેલે.

નયન નમનથી હરિશ મન હું, ગાઇશ પતિ મુણુ માનજો.
 જાન જૂલે જ્યમ દિન રજનીનું, તેમ લગાડીશ તાનજો.
 રતિ કામનો જેવો ધારો, તેમ ગણિશ પલિને હું પ્યારો,
 કરીશ તહીં પણ દ્રમથી ન્યારો— મન મહેલે.

૭

રાજવિર રહ્યા રાચતા, અન્ય વિચાર મહીં ;
 કોઈ શિષ્યા કૃપિ કામ, કોઈ થયા સર્ગ— રાજ.
 સારંગીના સુર બેઠા, રાજમાં સંભારે ;
 હારમોતીયમ વગાડી, વખતને વિદારે— રાજ.
 કુંભાર કામ હાથ કર્યું, વિશકર્મા વિચારે ;
 ઇન્દ્રનેર આપ બન્યા, રાજ શું સંભારે— રાજ.
 રાચમેન કોઈ જની, ફરે ફાંકડા ;
 કેસને સમારી, વાળે મુછ આંકડા— રાજ.
 કંઈ એ દેશનો, ઉદાર શું કરે ;
 પ્રજા બિચારી બાપડી, બલે ને રોધ મરે—રાજ.
 કેળવણી કોલેજની, ધારી ધારી બેઠી ;
 રાજમાં પધારીને, વિદાય કર્યા બોધ— રાજ.

૮

પડ્યા રહે પેલવાન અખાડમાં પડ્યા રહે પેલવાન.
 સ્નાનાત્તા ખાઈ પીને, ખેરસલા સુમાન— અખાડમાં.
 અમલુ આળસુ ઓળખવાની કુસ્તી છે નિશાન—અખાડમાં.

૧૩

રાત દિવસ ખાઇ બગાડે, જોર જમાવીને ધાન—અખાકમાં.
રણમાં રમશે એ શું ગોધા, એક ઝટકાના ખાન—અખાકમાં.

૯

દિસો કિરતાર ગુણુના બંડાર ઉદાર આ (૪)
નિતિ તારી, નિહાળી, વિચારી, અવિકારી દરબારી.
સ્વિકારી, સત્તા તારી— દિસો.
બંદીજન રહ્યા પોકારી, જશ કિર્તિ ઉજવળ વાળી,
શત્રુજન નિહાળે, શિર અરપી પદ પંપાળે,
કર તું અકર તું તુંમા.....પ્રભુતા નીરાળી— દિસો.

૧૦

જેની ઇચ્છા વિના નહીં પત્ર હાલે.
પવન ચલાવે, જળ સચરાવે, રાજ શું સત્તા એ ધરાવે—જેની.
રાજ રબારી કે દરબારી, સૌને મરણુ ગભરાવે— જેની.
પ્રભુ તણી તુલના, કેમ થાય જનમાં.
પ્રશામતિયા ખોટું ઠરાવે— જેની.

૧૧

રામરૂપ છો નિતિવંત નૃપતિ અવિચળ રહો,
સર્વે ગુણુના માતા, પ્રભુની ઉપમાને યોગ્ય છો—રામરૂપ.

૧૨

જેનારે, જે વિચારી, સ્થિતિ તારી;
આ મારે, અકારી થઈ મારી;

આહો રે તું વાલી મારી, મારી સાથે છે ખુવારી,
વાહરે વાહરે શિખ સારી દેવા, બેઠી બહુ બિચારી,
જખમકારી, ક્યાં જાય મારી— બેની.

બાપુ મારા બાંધી મારે, માનું નહોં કોઈ કાળે,
પ્રીત પ્રકાશી, તેંતો ખાસી, બાપુ તારા દેશે ફાંસી,
તોય બેની ન થાઉં ન્યારી— બેની.

૧૩

બાપુ બને નહોં, એવું બને નહોં, નથી હું કન્યા કછોર
સજ ધ્વજીતી નથી, લક્ષ્મી લેખતી નથી, પ્રેમ પેખતી
આવું સાથ— બાપુ.

રાજકુમારી જ્યાં રહી, ત્યાં રહું રંક સમાન.
ધિક ધિક જીવતર એ હજો, દુશ્મન ઘેર મેમાન;
એથી મરવું ગણું હું સારું, રાજભૂવન આપ વિના અકારું.
ઠાકાનું કર્મ જોયું મે નહારું, શું જોઈને આહો રહેવા વિચારું,
ઝાડી પીતુ મારા— બાપુ.

૧૪

તું રોમા બાળારે, વનમાં સ્થિરતા કરી બોલાવું;
ત્યાં સુધી અહો તું રહે બાળા— તું.
રાજ લોભથી દુશ્મન મારો, નથી એ દુશ્મન તારો,
શોભનાની સહચરીપર, નહોં થશે હસારો— તું.

૧૫

આચિંતી આવી આરત અપરંપાર, વિખુદી વાલાથી, આવી આશ્વત.

માતા બિચારી આંસુ ભરી ગઈ, છોડી સખી સાથે પરદાર—વિખુટી.
સખી શાણી સદા સુકાય મુજપર, એન પડે નહીં પલવાર—વિખુટી.

ધન્ય યુવક રણજીત નામ દીપાવ્યું,
મોટા મલતું માન તેં મુકાવ્યું— ધન્ય.
શરવિર ને ધિરવિર તું (૨)
રસભરી, મનધરી, જોષ ચાતુરી— ધન્ય.
ચિત્ત હર્યું તેં કુસ્તીમાં, હસ્તી હણ્યો મસ્તીમાં,
સુંદર સ્થાન શોભાવ્યું— ધન્ય.
શું તુને આપું, કેમ કરી માપું,
ખરેખરી, વશ કરી, પ્રેમ પુતળી— ધન્ય.
અરપું માળા કદર કરી, હૃદય સ્થાન દઉં વળી.
પ્રેમ પાત્ર પરખાવ્યું— ધન્ય.

શુંરે પુછો પાછા ખેલ રમનાર; (૨)
સાચુ સહિત તમે કયો પરાજય, કુસ્તીના કરનાર—શુંરે.
અંતરથી શું અદકું આપું, મારો હૈયાનો હાર—શુંરે.
મેળવશે જો હરિ ફરી તો, મળશું ખીજ વાર—શુંરે.

ઉભીરે, ઉભીરે, બાળા ઉભીરે, ઉભી,
ચાલી ક્યાં, ચાલી ક્યાં, માઈ ચિત્ત ચોરી ક્યાં,

જોભી શરયો નહોં તેની આમળ, જોલાવા તે બહુએ મથી.
જીભ દબાઈ મારી એથી, સરમતણા ભારે એ અતી—ઉભી.
નર છતાં નબજો અબજાથી, થયો પરાજય મારો માનું,
કુસ્તીયાજ તું શોક છોડને, દાસ કરી ગઈ તુજને બાનું—ઉભી.

૧૯

રમા રમાડું જોળન ગાજોરે.
પ્રસન્ન થાય જીવ મારો, જીવ મારો— રમા૦
વીજળી ગઈ ચમકારો મારી.
ઉગરવાનો નથી આરો, નથી આરો—રમા૦
હાર અરપી એ હરિ ગઈ જીવન.
રીખી રીખી મરનારો, મરનારો— રમા૦
મજે અગર એ નહોં મજે તોપણ.
રમા રમા જપનારો, જપનારો— રમા૦

૨૦

એણે જાન બુલાવી, મારી શુધ વિસરાવી;
કરી પરવશ રણજીત કુસ્તી હરાવી;
મારા મનના અંકુર, થયા વિરહે વ્યાકુળ, કર્યા કામે ચકચુર,
ચિત્તથી ચળાવી, ચતુરે બ્રમાવી, કુસ્તીયાજે મનથી કુસ્તી કરાવી,
પ્રેમ સાથે મને ગયો એ લડાવી— એણે૦

૨૧

ખોંખારી ખરે નહોં બાઈ, પેઠાં એ બરાઈ, બાઈ (૨)

વસ્ત્રે હોત તો કાઢત ક્ષણમાં, આતો ખુંચ્યા છે મારા મનમાં;
 ખર કરી રજાં હૃદયે વાલી, તન ઉપવનમાં— ખોંખાર્યા.
 તનના કાંટા કાઢવા કઠણ છે, કાંટા આતો પ્રેમતણાં.
 મનમાં ખુંચ્યા તે કેમ કરી ઉખડે, ઉડા મુળ બરાણાં—ખોંખાર્યા.

૨૨

બાપુ ના આવું ઘટે, બાપુ ના આવું;
 બળીને બાળોમાં, મરીને મારોમાં— ના ઘટે.
 કારી ધા કારી ધા, કન્યાને કરોમાં;
 કયો નથી આપતો દ્રોહ, બાળા તમારી બને રહી,
 ગણો ન જૂદારો, મનમાં વિચારો, આવું ન ઉચારો—ના ઘટે.

૨૩

સરસાઈ સમન્ને શું શાણારે.
 આથી તમારી— સરસાઈ.
 કાકા બુદ્ધિ કેમ ફરી તમારી,
 દુહીતા દેખો બિચારીરે બિચારી— સરસાઈ.
 કટુ વચન સંભળાવો અબિચારી,
 કિડીપર કટક ઉતારીરે ઉતારી— સરસાઈ.
 પલકારામાં પલટશે બાણ,
 પસ્તાશો પુરા કાકાણરે કાકાણ— સરસાઈ.

૨૪

નિરાંતે શોધશું સ્વામિ શ્વરને (૨) પ્રેમી પૂરાને—નિરાંતે.

વને વિચરીને પાળું મારો કોણ, જઈ મળું હેતે હવે નણદલ.

વિરાને—નિ.

કડવાં વેણુ કહી કયો કાકે તોલ, જોવો કયો તો રણજીત ધીરાને—નિ.

બંનેને બાપનાં મેણાં મરીને, દીપાળી દીધી ગુણીયલ ગીરાને—નિ.

અધર્મથી તે અંધ બનીને, ફેંકી દીધો હાથ આબ્યો હીરાને—નિ.

શુભો શાણુ વનવાસી,

આવો ઓરા તમે, વાત શુભો એક સુખ દુઃખનાં છો પ્રવાસી.

સંસાર નારે વિલાસી,

રાજ ભુવનના ખોટા દમઃમના જીવનથી જુઓ આ તપાસી ;

સુખ શાંતી આહી ખાસી,

દ્રેષ ધર્પાના દરબાર કરતાં, તપોવન સદા હુલાસી ;

આંહી કદિ નહીં ઉદાસી,

મનુષ્યોના કમોંગાં લખેલું, ભોગવીએ તેવી રાસી ;

પુદ્ધિ સદા સુભાસી,

રતુ તણા ફેરફાર, ભોગવીએ વિના આહી નહીં ફાંસી—શુભો.

બેની હવે ડગલું બરવું બૈા બારી,

લોથ પોથ હું થઈ થાકથી, સખી મુસાફરી, અતિ અકારી—બેની.

વિસામો લઈએ દશા જો મારી, બચીએ બેની મળે જો વારી,

રાજ મહેલમાં ઉછર્યા જરથી, પ્રેમ પ્રબળથી, શિ રીતે હું ચાહું જબર છે,
નથી દુઃખ જોયું, શું થાય રોયું, જીવ જાય બાળી.— બેની.

૨૭

સંસારીયામાં કોઈરે બતાવે નર સુખીયાજી.
રાજ પણ દુખીયા ને, પ્રજા જન દુખીયાજી.
દુખીયા જગતમાં જીવાનીયા— સંસાર.
આશા તપ્પણમાં બંધાણા જીવડાજી,
એક પીળને લડાવીયા,— સંસાર.
મનમાં મનોરથ મોટા મોટા બાંધીનેજી.
અધર્મ આદરે અભાગીયા— સંસાર.
ધાર્યું હરીનું થાય મુર્ખ માને નહીંજી.
અંતે પડે શિર જીતીયાં— સંસાર.
બવરે સાગરને પાર ઉતરવાજી.
રામનું નામ લે તું પ્રાણીયા— સંસાર.

૨૮

હું ક્ષત્રી પુત્ર ઉપકારી, આ સાથે નોકર હિતકારી,
જન્દગી મારી દરબારી, રત્નસિંહ મહારાજ તણી કરી સરદારી—હું.
અધિકારી રત્નસિંહના, પ્રતાપસિંહ પ્રખ્યાત તાતનો,
તેહ તણો હું વચેટ પુત્ર હું, અનરૂણી નૃપનો ભારી— હું.
તાત સ્વર્ગે સીધાવ્યા મારા, રત્નસિંહ પદ બ્રહ્મ બિચારા.
દાજસિંહે દેવ ફેલાવ્યો, બચવા બન્યો હું વનચારી— હું.

વમઝના વહનાર, હેરમાં હોલીયે નહીં;
 ન ફરતા ફરનાર, ભોળાં અમે માનવી;
 આડર અમારાં ભાંડરૂં, બકરાં બાળ હમાન;
 નદી નાળાં અટારીયું, પરવત પુર પરમાણુ;
 બોળાં દહીં ને દુધ, હવારમાં હીરાવીએ;
 રોંઢે લામે જુખ, કડકડતી વળી વાળુમાં,
 હેરી બસારાં દુબળાં, ભાણાં ભાળે ભાતનાં;
 જુખ પિના ભાવે નહીં, દરદ વેડે જાતજાતનાં,
 નગણાં નમરનાં લોક, દગાળાં દેખું બધે;
 નરમળ મનનાં કોક, વઢી પડે વાતવાતમાં.
 જુપથી ભલો ભરવાડ, હપ્પે હુવે વાધમાં;
 પલંગે પોઢનાર, સત કાઢે ઘડી ઘાટમાં.

વૃક્ષે વૃક્ષે વૃક્ષે, તારૂં કોતરૂં રમા પ્યારૂં વૃક્ષે નામ.
 લટકવું પ્યારી પ્રેમ કવિતા, અરયું વાચા, વદશે ગાથા,
 ઉંચા આ વૃક્ષો; તનથી, મનથી, રણજીત કોતરે હામે હામ—વૃક્ષે.
 સુંદરતા શ્રદ્ધી તણી, ઝોકડી કરી તમામ,
 રમા બનાવી તુજને, પછી ધડચા ચંદ્રને ભાણુ.
 મુખારવીંદ, લાળે ભેઈ ચંદ, લખું કેવા છંદ, ગતિ મંદમંદ,
 આપે આનંદ, આનંદ આનંદ આનંદ આપે, રમા રસીકું નામ—વૃક્ષે.

રણુજીત છે પ્યાસીરે, નિરખું રમા ક્યારે રહીઆણી;
 આખ્યો અણીયાળીરે, મારી રમા રમણ કરનારી—રણુજીત.
 દેવો ભેળા મળી સર્વે, રચી રમા તુને ખાસ,
 ક્યાંથી મળે એ મુજને પંકજ કદપદ્મ પેદાસ— રણુજીત.
 મનની વેદના વહું વનેગન, પવન જાણે મમ પિડ;
 સંદેશો શ્યામાને જઈ કે જપતો રમ રણુજીત— રણુજીત.
 રમા રમા રોમે રમે રમા, રટણ અન્ય નથી બીજું;
 મરણુ પરિચિત મળે નહીં તો, જન્મ ફરી ધરણું— રણુજીત.

રમા રમા રહી જપતી, જીન્દા ચારીરે.
 લગાડી લે, રમા તેતો રણુજીત ચિત્તને.
 નથી દશે દિશામાં રતન તુજ સમુરે રમા કોઈ,
 મુર્તી તારી અંતરમાં મેં ધારીરે— લગાડી લે.
 જમમાં જડે નહીં જોડી તારીરે, ગોતી વળ્યો આમેઆમ વનવાસને;
 સુંદર ચિત્રમાં, જોઈ વળ્યોરે તુને પુરી નહીં આસને.
 તારી કવિતા કરી કાઢું દિવસ દુઃખ હારીરે— લગાડી લે.

આવો પાછા પ્રેમીને પ્રેમ બતાવવા; ફરી રમાને પ્રણય મનાવવા.
 હમણાં આવું પ્યારી પ્રેમ સરખાવવા; રમા બની તું એસ રણુજીતને
 સમજાવવા—આવો.

જેજે પાછા વચને ફરતા, વેલા વેલા રમાને આવો રીઝાવવા-ફરી.
 રમા ખરી હું, પ્રેમ પરિ તું, અંતરની અગ્ની યુઝાવવા — ફરી.
 ચંદ્રને કુમોદની, જલથી જુદાં મીન,
 રમા તેમ રણજીતથી જે વિયો એક દીન;
 જાણો મને રમા ખરીરે નડાવા — ફરી.

૩૪

દા લાગ્યોરે દલડામાં, જાના ક્યાં જમ ઠરીયેં;
 ક્યાં જમ ઠરીયેં, અમે બળી મરીયેં, બળા બળી મરીયેં — દા.
 અંખા જગનને તીરે, ગાડર સોડ્યાં રેદાં;
 તારી પાસજ પાસજ, દાડી ફરીયેં, અમે દાડી ફરીયેં — દા.
 લેરખડો લાડો ને, લેરખડી લાડી તું;
 હરજો હરખાં સોડી, હીદ વરીયેં, ભુંડી હીદ વરીયેં — દા.
 ધરડો ધોઝારો ગોતી, હું લખ માણવાની;
 નેહ લખાડી વછરો નવ કરીયેં, ભુંડી નવ કરીયેં — દા.
 કુંવારો કામળી. ઓઢી આણે માગીયેં;
 જાતે જનમારે જીવડા, ખડ શું ચરીયેં, ખડ શું ચરીયેં — દા.

૩૫

સુંદર સ્યામ, એ ધનશ્યામ. શિકહું શોભા સારી;
 કંદર્પ લજ્જાને મુખહું, જેતામાં હરી લે ચિત્તહું,
 શિ વશીકરણી વાણી, હું વગર મુલે વેચાણી,
 સુરકીની બરેલી વાંકી બ્રહ્મટી અણયાળી — સુંદર.

નખ શીખ રઢીયાળો, કુંવારો મન મોહકારી,
 અંખોઅંખ માધુરી, જોઈ ચાતુરી મંદ મંદ હસી મારી,
 નટવર એ કામણુગારો, કામથી છે અધિક રૂપાળો.
 શુદ્ધયુદ્ધનો એ હરનારો, તાલાવેલીનો કરનારો.
 જોની મારી, જો વિચારી, રીત ઠગારી, મેં નિહાળી,
 એ આખો નહીં વચન સંભારી.— સુંદર.

ચાલો કરીએ દીદાર, પ્રેમીની પિડા પ્રેમી જાણે.
 એથી મને મળશે ધીર, દરદીનું દુઃખ દરદી જાણે ;—ચાલો.
 અમેરે સખી સારસ જોડ્યાં, દૈવે દુરરે કર્યાં ;
 ચક્રવા ચક્રવી તણી પ્રીત, પ્રભાને લેળાં આંગણે ;
 શિદ્ધને આખો આ અવતાર, વીરોગે વાણું વાયરે,
 જાણે નહીં એ ગમાર, રમા રહી પુરૂષપણે— ચાલો..

હુંતો મહી વેચવા હાલી, હું તો મહી વેચવા હાલી ;
 માર્ગે પલકારા મારતી, ફરે પુલી ફાલી.
 જીવાનીયાને નજરે જોતાં, લાગું જાહ વાલી ;
 પ્રેમ પરખી પરણું હુંતો, મોહન હાલી માલી.
 મીણી માણીગર મરદને, મકર કરડી આંખ ;
 પોપટ પડ્યો પ્રેમ પાંજરે, પાળ ગમે તોડ પાંખ.

પાળાએ નહીં અમે પોપટા, ગાડરના સારનાર ;
 અડીએ નહીં અળખામણાને, રહતે પડ તું ગમાર.
 હીદને ધકા ખાસ તું ધાયલ, હીદને ધકા ખાસ ;
 તારા જેવા તો પગ સાટે પણ, દઉં ન તાલીરે.
 મહી વેચવા હાલીરે (૨)

૩૮

પ્રથમ આવો જે નળુતી હોતતો દુરથી દેખત રહી ;
 હું દુરથી દેખત રહી. (૨)
 આવો સાંઝે થયું, પ્રભુ ઠીક કર્યું, મળ્યું ભરત વન મોઝાર-પ્રથમ.
 વાટ જોઈને થાકી હવે હું, રાહ જોઈને રોવા કરું શું.
 નાળ્યો જાણ્યા છતાં ઉદ્ધાર— પ્રથમ
 પ્રેમ પરિક્ષા આપે એ ભારે, પ્રણયી નિત અંતર ઠારે.
 તોય ન તુંને કરાર— પ્રથમ

૩૯

પ્રેમી જોડું પ્રેમ રસમાં સાથે રહીને હુખતું.
 પ્રેમીઓની સુખદ રૂતુ, વસંત વિરહમાં જાય.
 છે લલના સ્વામિની સાથે, છતાં નથી કાંઈ સુજતું—પ્રેમી
 જુવાનીની જાતી ધડીઓ, ફરી નહીં દેખાય ;
 પુષ્પ સમાનજ આયુષ્ય જાણી, રંગ નથી ઉડાવતું—પ્રેમી.

૪૦

પ્રેમ ધુની અંગમાં હા, લલના ને લાલ તણી લાગી.
 સ્ફરેના અંદ્રની આ રજની રૂડી. રાસ લીલા રમીએ રંગમાં—પ્રેમી

વૃંદાવને કૃષ્ણ જોખી રમ્યાં, તેન મનના તાપો સર્વે સમ્યા,
વાલાનાં અમને એ સુખડાં ગમ્યાં, પ્રેમ પંથી જાણે એ પ્રેમને,
હૃદય રાગ જામ્યો ઉમંગમાં— પ્રેમ.

વાંસલડી વાગીને હું જાગી, બીનતાની ભ્રમણા રે ભાંગી, તાલાવેલી.
મુંદર વરમા, રે સખી લાગી ;
ચંદ્ર ન ચાલીશ વેગમાં, રસીકને વાલી રાત ;
જો ચાલીશ ઉતાવળો, તો પડશે તુરત પ્રભાત.
પીયુના દરશનથી ચંદ્ર કરીશ જો ન્યારાં રે.
પગમાં તો જાશે પ્રાણુ વિરહથી અમારાં રે.
ફેરી ચીર ભલેં ઓઢ્યું આ ભૂમિએ.
જોથી રહીએ પતિ સંગમાં, કરીશ નહીં ન્યારાં રે—પ્રેમ.

ભટકું હું વનમાં, ભય તાપે તામાં;
પ્રભુ તપુછું હું અતિ, થઇ ગઈ મંદમતિ,
રણજીત વિષુ નહીં ચિત્ત, એન રતિ,
અટકી પાય ગતિ, રેશે શું મનની મનમં— ભટકું.
પ્રયત્ન જો વ્યર્થ જશે, તો શું પરિણામ થશે,
દાણસિંહ ક્રોધ હા ધણો કરશે;
પ્રાણાત્મા હરશે, શુર છે એ દુર્જનમાં— ભટકું.

રમા જેવા ચાળારે, કરે નિપદ્ધિન;

રમા જેવા ચિન્હ, કંદર્પ હશે શું;

પુરૂષ છે બાળારે;—

રમા.

રમત રમાડે અનહદ, રમા જેવા જણાવે મદ,

દિસે રમા જેવું કદ, કેમ કરી પ્રીત્યું પદ,

જપું જેની માળારે—

રમા.

રમા રમે શું આમ, એતો રહી એને ગામ,

કૃપા કરે જો રામ, મનમાંથી ત થાપ કામ,

સુધાની એ ધારારે—

રમા.

હારતો દિલાસો ઘઈ, સ્નેહ નજરે જોતી રઈ,

ફરી પાછી કેહેતી ગઈ, મળશું હરી મેળવે તંદઈ,

દેખું ક્યારે દારારે—

રમા.

રણુગત જાણે નહીં ચેત, રમા રહી છુપી છાગાળારે— રણુગત.

પુરૂષ વેશ પરિધાન કર્યો પણ, હૃદયે રહ્યો અણુદીક, સારે સરસરસ

—રણુગત.

રાહ જોઈને થાકી બેની હવે તો, નાબો એ પ્રેમ પિડિત કેવો

અરસરસ—રણુગત.

જણાવો જઈ અથઘતી, રણુજીતને આવીતી.

પાઠ બજાવ્યો રમા જેવો— રણુજીતને.

મુંવાણુ પુછી છે તમને, અધીરાં કાધાં છે અમને.

દે જે તમમાં ધ્યાન ધ્યાન માંડે— રણુજીતને.

દર્શનમાં ઢીલ થશે તો; રમારૂપી ટળવળશે તો.

જેયુ જેવું જ્ઞાન જ્ઞાન માંડે— રણુજીતને.

દીસે દીસે રે રૂપાળો, રણુજીત જેવો નામી.

પરાણું જે આને પ્રીતેથી, રહીએ સાથે જેનો જેથી.

ભાગ્ય સાંડે મળે આ સ્વામી— દીસે.

કામતણાં એ બાંણુ ફેંકતો, ચિત્ત ચતુર તે તરફ ખેંચતો,

પરવશ થઈ દરશનને પામી— દીસે.

રાજ તણો સંદેશો લખને, તાત વાત ઉદ્દેગી કહીને,

ઠીક આવ્યો એ જેડી જામી— દીસે.

પ્રીયે મારો, નયન તારો, જશે છોડી મુંને દુરે;

હૃદયાગાર, વારંવાર, એના પ્યાર, થી આગર,

બિરહ ભારો, સિરે ન્યારો, દુખી થાવું પ્રીતી પુરે— પ્રીયે.

વિકળ મનડુ, તપિત તનડું, હવું જે જડયું, મને ધનડું—પ્રીતે.
 અળગો કરવા એહને, આળ્યો અવસર આજ;
 કેમ કરી રોકું હવે, માને નહીં મનસજ— પ્રીયે.

જનશો જે સાયબા છોડી અમોને.
 કરું ~~અમત~~ પરલોક, સાયબા વિયોગે મરીને— કરું.
 ચિત્ત હરીને, બેઠા ફરીને,
 માંડી હવે તમે ચોખ, સાયબા કહું ડરીને— કરું.
 ભોળા હું ભામની, ભરમાણી નામની,
 હાથે કરી ખોદો ખોપ, સાયબા પ્રેમ કરીને— કરું.
 ચાહો જે ચિત્તથી, રહો હવે રીતથી,
 શીદને સંભળાવો શોક, સાયબા બેસો ઠરીને— કરું.

બેઠી મન મંદરીએ મારે, શીદને શાણી રોઈ રહી છું.
 શંકા શિળ થઈ છું, હમણા આવું કહી હું— બેઠી.
 આજ કાલ કરતાં માસ વિતી ગયો,
 શું કારણથી આળ્યો અહીંઆ,
 વચમા રોકી રહી તું, શંકા શિળ થઈ છું— બેઠી.

ભરથાર પ્યાર ભૂલી ન વામા વિસારજ્ઞે.

વામા વિસારજ્ઞે ન રામા વિસારજ્ઞે— ભરથાર.

મધુરી મુરતિ તારી, ભૂલું ન પ્રાણુ પ્યારો ;

ઝાતીમાં છેલી ધૃતિ પલંગ ઢાળજ્ઞે— ભરથાર.

સરવ ખખર સારા, લઈ ત્વરીત આવેા પ્યારા ;

અંતરની પિડા તમામ સ્યામ ટાળજ્ઞે—ભરથાર.

ગુરુ ગમસે ખેલો હોરી, મિટે મલિન વાસના તોરી— ગુરુ.

આસન મારી સુરત દૃઢધારી, ત્રિકુટી ધ્યાન ધરોરી; સાસ ઉસાસ,

સામ સંગ ખેલો, નેન અચળ ચિત ચોરી, ગગન ધર બનઈ

બસોરી—ગુરુ.

અનહદ નાદ મૃદંગ મોરલી, સૂનકે સૂરત ચલી મોરી; કોટિ અનંગ

સોહે અંગ પ્રતિ એસે કિશોરી, સંગ સખિયનકી ટોરી.— ગુરુ.

જળ હળ જ્યોતિ ઉઘાત કોટિ, રવિ અદ્ભુત ખેલ મચોરી;

નિરખ સરપ દેવ સખ મોહે, વિનય કરત કરજોરી, નિગમ જસ

ગાતા લહોરી—ગુરુ.

પાર અવાર નહિ હે જાકો, ગુરુ ગમ જાત ગૃહોરી, જન છોટમ
સદ્ગુરુ કરણાસે, સો પ્રભુ દરસ ભયોરી, દેહકો દોષ ગ-
યોરી—ગુરુ.

૫૧

પ્રભુ તું તાવે સદ્ગુણને.

પ્રેમીઓની કરે કસોટી, વિપત વિજેગ પાડે કોટી :

છેવટ સુખ ટેકી જાતને— પ્રભુ.

દુષ્ટ જનોનાં પણ સુકૃત્યે, દયાળુ રીઝે ક્ષણમાં નિત્યે,

સ્વાદ સુમાર્ગ મળે મનને— પ્રભુ.

અડગ રહે જો સદ્ગુણ સાચા, બંધ થશે દુશ્મનની વાચા,

અમૃત્ય ફળ અરપે અમને— પ્રભુ.

જાહેર ખબર.

નાયેનાં પુસ્તકો મોરળી નાટક કંપનીનો જ્યાં મુકાં
હોય લાંથી; મોરળી તળપદમાં અંથકર્તા પાસેથી, તથા
ને ને શેહેરમાં અમારા આડતીયા છુકસેલરો છે, તેમ
પાસેથી, રોકડી કિંમત મોકલી, અગર વેલ્યુપેનલ પાર
લથી મંગાવી લેવાં.

	૩. આ. પા.
ભતૃહરી નાટક...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
ચાંપરાજ નાટક...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
રાજસિંહ નાટક..	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
રાણેકદેવી નાટક	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
ત્રિયારાજ નાટક...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
જગદેવ પરમાર ગાયન.	૦—૨—૦
ત્રિવિક્રમ નાટક...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
ચંદ્રહાસ ગાયન..	૦—૨—૦
પૃથુરાજ ગાયન...	૦—૨—૦
સીતારવચંવર ગાયન...	૦—૨—૦
હાહરણ...	૦—૨—૦
કેસરીસિંહ પરમાર ગાયન...	૦—૨—૦
દેવયાની ગાયન...	૦—૨—૦
રાજતરંગ ગાયન.	૦—૨—૦
વીરબાળાનાં ગાયન	૦—૨—૦

